

Dyreliv i og langs elva

Mål fra Kunnskapsløftet — Forskerspiren (etter 7. årstrinn)

Eleven skal kunne

- formulere en hypotese, gjennomføre undersøkelser og kunne samtale om resultatet.
- beskrive kjennetegn til et utvalg arter av dyr, planter og sopp og fortelle hvordan disse er ordnet systematisk.

Amfibier

De vanligste artene man finner i vann er padde og vanlig frosk. Stor- og liten salamander og spissnute-frosk finnes også, men de er i dag sjeldne og direkte truede arter.

Dersom man oppsøker vann og tjern i april og mai, kan man oppleve å se at frosk eller padde parrer seg. Når hunnen skal legge egg, oppsøker hun stillestående vann. Der venter hannen som setter seg på hunnens rygg når de parrer. Hannen er mye mindre enn hunnen. Når hunnen slipper eggene ut i vannet, sprer hannen samtidig sine spermier over eggene. Padde legger egg i lange og klebrige tråder som de fester til vegetasjon og kratt i og nær vannet. Frosk legger egg i klaser i vannet.

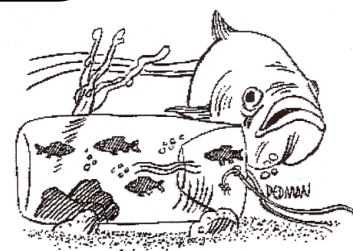
Fisker

Som fisk kan defineres alle hvirveldyr som primært lever i vann og tar opp oksygen fra vannet ved hjelp av gjeller og som har en kroppstemperatur som varierer med omgivelsene (vekselvarme).

Vi har ca. 30 arter av ferskvannsfisk i Norge. De vanligste artene hos oss er ørret, laks, abbor, gjedde, stingsild og ørekyt.

Abbor og gjedde trives i stillestående vann med mye vannplanter. De gyter på våren på grunt vann med mye vegetasjon i og langs vannet. De klarer seg godt i næringsrike/eutrofe vann med forholdsvis høy vanntemperatur og lite oksygen. De lever av småfisk.

Ørret og laks trives best i elver, bekker og vann med god gjennomstrømming og med et høyt oksygeninnhold. De tåler dårlig eutrofiering fordi dette medfører at vanntemperaturen øker og oksygeninnholdet blir lavt. Laks og sjørret gyter og lever de første årene i elva. Deretter vandrer de ut i sjøen hvor de vokser seg store før de som modne gytefisk vandrer tilbake til elva og gyter. Vanlig ørret (Brunørret) lever hele livet i ferskvann. Den gyter stort sett i bekk/elv med mye strøm. Ørret og laks lever av bunndyr og fisk og gyter om høsten. De gyter få og store egg i motsetning til abbor og gjedde som gyter tusenvis av egg.

MÅKE AND VADEFUGL

Legg merke til kjennetegn som form og farge på fuglenes nebb og bein.

Fugler

Dersom man ønsker å se fugl, bør man oppsøke vannet i hekkesesongen (april til juni). Husk å ferdes forsiktig slik at du ikke skremmer opp rugende fugl. Fuglene er mest aktive morgen og kveld. Legg merke til form på nebbet og farge og fasong på beina. Disse kjennetegn sier mye om hvilken type fugl vi har med å gjøre.

Vadefugl som sniper og tjeld trives på mudderbunn hvor de lever av bunndyr og andre insekter. De har langt tynt nebb og lange tunne bein.

Andefugl som stokkand og kvinand trives i mer åpent vann hvor de spiser plankton og insekter på vannoverflaten. De har kort nebb og korte kraftige svømmebein.

Måkefugl som fiskemåke, gråmåke og hettemåke er fiskespisere med kraftig nebb og kraftige bein med tær til å gripe rundt fisken. De har imidlertid en stor tilpasningsevne noe som har medført at de også hekker i innlandet rundt søppelplasser og andre avfallsdeponier.

Gjess som grågås og kanadagås har begynt å hekke i våre områder i store antall, både langs sjøen og i marka. I småvannene i marka fortrenger de våre mer nøysomme arter som ender og sniper. I tillegg bidrar de til vannforurensing grunnet store mengde ekskrementer i små næringsfattige vann. Ved populære badevann og langs sjøen medfører gjessenes tilstedeværelse en uhygienisk tilgrising av strender og plener.

Pattedyr

Mange pattedyr er tilpasset et liv i og ved vann.

Beveren er vår største gnager og kan veie opp til 25 kg. Den lever av å spise urter, bark og løv. Den bygger hus av greiner og røtter. Om vinteren lever den i beverhytta. Vi kan se at en beverhytte er i bruk ved at rim tiner på taket og ved at det er bobler i isen nær hytta. Om sommeren ser man store mengder felte løvtrær med avgnagd bark der beveren holder til.

Forts. neste side

Forts. Pattedyr

Flaggermus er vårt eneste flygende pattedyr. Den har forlemmer som er utviklet til vinger. Flaggermus er fredet. Den lever av insekter som den fanger på sin flukt gjennom lufta. Hvis du går en tur langs vannet en sen kveldstid sommers-tid, vil du kunne se flaggermusa jakte insekter over vannet. Om vinteren går de i dvale i gamle bygninger, gruver/grotter eller de flyr til områder med varmere klima.

Mink er tilpasset et liv i og langs vann. Den er en effektiv svømmer og klatrer. Den er et rovdyr som lever av fisk, kreps, frosk og andre smådyr den treffer på. Fugleegg og fugleunger står også på menyen hos mink. Mink er ikke et naturlig dyr i norsk fauna. Den stammer fra individer som i sin tid rømte fra minkfarmer.

For å utforske dyrelivet langs elva trenger dere:

1 halvannenliters colaflaske, 1 stein, brødsmler, litt vann, 1 kniv, vannkikkert, vanlig kikkert, fuglebok, notatblokk og kamera. For å kunne observere hvilke dyr som lever i og nær elva, må man ta i bruk ulike metoder. For å kunne observere fisk, må en kanskje ta i bruk redskaper for fangst av fisk. For å komme innpå dyrene, må en bevege seg stille og forsiktig slik at de ikke blir skremt. Man må stoppe av og til, lytte og ha øynene med seg. I tillegg må man være utstyrt med en god porsjon flaks.

Forskningsoppdrag 4: Dyreliv langs elva

I dette forskningsoppdraget skal dere finne ut om hvilke dyr det er som lever i og nær elva og hvilken betydning kantsonen og vannplantene har for dette dyrelivet..

Gå sammen to og to og gjør følgende:

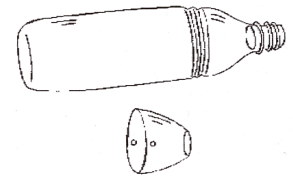
1. Lag flere forskjellige hypoteser

En hypotese er en påstand som sier noe om hvordan ting er, før man har undersøkt det. Eksempler på slike hypoteser kan være "I elva vår finnes det ørret" og "I og ved elva vår finnes det mange forskjellige arter av andefugler".

Lag hypoteser som dekker det dere forsøker å finne ut i forskningsoppdraget. Skriv hypotesene ned i notatboken.

Klargjøring av utstyr

Man kan lage en ruse til fangst av stingsild og ørekyte ved hjelp av en 1,5 liters brusflaske. Skjær rundt den ruglete kanten på flasken der flasken begynner å få hals. Den nederste delen av flasken fungerer som fangstkammer. Form små kuler av brødsmler og litt vann og putt disse i den brede delen av flasken sammen med steinen. Snu flaskehalsen innover og klem den på plass i rillene ved kanten av halsen. Og så vips! Du har en flott ruse til å fange småfisk i. Fiskene kan komme inn, men finner ikke veien ut igjen. La rusa ligge på bunnen mellom vegetasjonen i vannkanten i et par timers tid. Sjekk deretter fangsten din og slipp fisken ut igjen når du har sett ferdig på den.

3. Observasjonene

Når du har plassert rusa mellom vannplantene, kan du gå en tur så lenge og se om du kan observere andre dyr. Gå forsiktig slik at du ikke skremmer dyrene. Lytt og titt! Skriv ned dyrene dere møter på. Når dere har gått ute i et par timer, kan dere sjekke rusa for fisk. Skriv ned det dere finner.

4. Resultater og analyser

Ta en oppsummering i klassen. Fant dere noen spesielle fugler, amfibier, fisker eller pattedyr? Kan noen av dyrene/ fiskene fortelle noe om vannkvaliteten og kantsonen der de lever?

Valg av lokalitet

Finn et sted med stille vann med vannplanter og trær og busker langs land.

Litterære tips:

Fugler:

Gyldendals Store Fugleguide, Svensson mfl, 2004.

Fugle CD:

Fisk:

Aschehougs Store Fiskebok, P. Pethon, 1985.

Amfibier:

Pattedyr, krypdyr og amfibier, I. I. Tjørve, Damm Forlag, 2006.

Melding om skadede eller døde dyr og fugler: Falck dyreambulansse, telefon 02222.

Forskningsoppdraget er utarbeidet av Oslo Elveforum i samarbeid med Bærum Kommune. (Nov. 2007)